

Gunnar Pettersson

Allan Francovich och filmen-som-inte-blev om Palmemordet.

Det var i slutet av 1995 som Olle Alsén gav mitt telefonnummer till Allan Francovich, som just hade påbörjat ett dokumentärfilmprojekt om Palmemordet. Allan behövde en svensktalande journalist som var någorlunda insatt i saken, och jag hade skrivit rätt utförligt om mordet i både svensk och engelsk press. Jag kände naturligtvis till Allan sedan tidigare, framför allt hans rätt imponerande meritlista, som inte bara inkluderade Lockerbiefilmen, utan också filmer om Philip Agee och CIA, om dödspatrullerna i El Salvador, liksom dokumentärserien om Operation Gladio, som jag tror också gick på svensk teve.

Vi träffades på ett fik på Old Compton Street. Allan var väl under medellängd, lite rundlagd, svart hår, en lika svart mustasch, och en blick ur mörka ögon som var både vemodig och uppfordrande på samma gång. Vi pratade först lite löst om mordet och kring-spelet och projektet. Allan hade börjat intressera sig för saken under inspelningen av Lockerbiefilmen, inte minst genom Bert Carlssonfallet. (BC:s flickvän i New York hade som bekant berättat att BC sagt till henne att han, BC, var en av tre-fyra människor "som kände till sanningen om Palmemordet"). Hur som helst, jag frågade också Allan vilka hans egentliga motiv var för att göra filmen, och han tänkte igenom saken en kort stund, tills han plötsligt sa: "Därför att det är helt jävla oacceptabelt att folk kan gå omkring och skjuta våra valda representanter och tro att de kan komma undan med det."

Vad som alltid karaktäriserade Allan för mig, under den relativt korta tid jag kände honom (cirka ett och ett halvt år), var för det första den här sortens uppriktiga, okomplicerade och till slut rätt imponerande politiska indignation, hans helt och hållet genuina lidelse för sanning och rättvisa, hur gammalmodigt det än låter. Och dels, dessvärre, hans uppenbara förtjusning i den där skuggvärlden där spioneri och media har för ovana att mötas. Han stack heller inte under stol med detta, hade inget som helst emot att bli kallad konspirationsteoretiker, eftersom han arbetade uteslutande med etablerade fakta på vilka sådana teorier kan byggas, vilket han också gjort rätt framgångsrikt och inte utan personlig risk. Det är ingen tvekan om att Allan hade ett imponerande kontaktnät inne i den här världen, men det innebar förstås också att han omgav sig med - och olika mån uppenbart litade på - några rätt så mysko individer. En av dem, Oswald Le Winter, ska jag skriva om en annan gång, annars blir det här alldeles för långt.

Vi kom överens om att samarbeta på det viset att jag, fram till det att Allan ordnat finansiering, ställde upp på ad hoc-basis med att hålla ett öga på svenska medier, att skriva bakgrunder, göra översättningar, hålla kontakt med svenska kolleger, osv. När Allan väl fixat finansieringen var det meningen jag skulle ansvara för den svenska biten av researchinsatsen. Ett grundläggande krav från min sida var dock att Allan från det ögonblicket förband sig, på papper, att visa mig allt han hade i fråga om kontakter, uppslag, ledtrådar, dokument, utan några som helst undantag. Detta naturligtvis som min försäkringspolicy, för om man inte passar sig kan man som bekant hamna fasanfullt fel i sådana här sammanhang, och vad man har kvar av trovärdighet kan man därmed kiss goodbye och spola ner på dass.

Uppenbart noterade Allan detta mitt insisterande på absolut öppenhet, för nästa gång vi träffades hände något rätt kufiskt. Han bodde då ovanför en rätt välkänd grekrestaurang på Regent's Park Road, som heter Limonia (utmärkt sheftalia, bland annat). Natten innan hade det varit inbrott på Limonia och Allan var helt klart rätt nojig över det. Det här var första gången jag fick se den mer melodramatiska sidan av hans personlighet. Och värre skulle det bli, för jag svär att detta är sant, men han sa: "Let's go to the park...". Så vi gick ut och tog en promenad på Primrose Hill. Plötsligt stannade Allan till, mitt i parken, tittade sig till höger, tittade sig till vänster (jag svär!) och fiskade till slut upp sin plånbok. "Jag ska visa dig ett par av dom saker jag har, ett namn och ett foto," sa han.

Ur plånboken tog han så upp en papperlapp med ett namn på, som jag bara fick se i cirka fem sekunder. Det var - allegedly - Palmemördarens namn. Allan hade fått det, sa han, av en källa han litade på helt och fullt. Och han hade fått det indirekt bekräftat av en annan källa. Mannen ska ha varit en iransk (farsi-talande) yrkesmördare. Men här är det tragikomiska: som ofta är fallet med iranska efternamn så var det här ohyggligt långt, säkert 20-25 bokstäver, och under den korta stund jag fick se det hade jag ingen som helst möjlighet att lägga det på minnet. Allt jag kommer ihåg är att det började med "Dada-". Och faktum är att jag kände, just i det ögonblicket, Dada-avantgardets rastlösa själar sväva omkring mig, gravallvarligt fnissande...

Men då hände något ännu konstigare. Allan tog nämligen upp fotot på iraniern, uppenbart ett passfoto. Och gissa vem det föreställde? Fantombilden! Den här iranska mannen var fantombilden upp i dagen, the spitting image! Det där långsmala ansiktet, mörka ögon, mörkt hår, alltihop. "But - but - " stammade jag, "That's the Phantom Picture! Do you know about the Phant-..?" - "Yes, of course I do," sa Allan med ett listigt leende. "Strange, isn't it?" Och så stoppade han ner det i plånboken igen.

Jag tog väl inte just den här episoden på särskilt stort allvar, och gör det fortfarande inte. Den gjorde mig snarast mer skeptisk än något annat. Det var too cute, helt enkelt. Men jag måste samtidigt säga att de följande månaderna blev desto mer intressanta. Utan att gå in på för mycket detaljer kan man väl säga att Allans egna efterforskningar, under den tid vi samarbetade, mer och mer kom att rikta in sig på en koppling som andra också varit inne på under åren (Lars Borgnäs inkluderat, om jag inte minns fel): att bakgrunden till mordet kunde finnas i Palmes försök, efter ubåtsaffärer och annat, till rapprochement med Sovjetunionen; att kopplingar fanns in i de mer dunkla hörnen av Natohierarkin; att eventuellt en grupp svenskar, inkluderat affärsmän och militärer, kan ha varit inblandade på ett hörn. Jag är såpass kortfattad om det hela, helt enkelt därför att jag inte vet så särskilt mycket mer än huvuddragen av vad han kommit fram till; vi hade ännu inte skrivit något formellt avtal, så Allan såg sig självklart inte tvingad att berätta varje detalj för mig vid det stadiet, förklarligt nog. (Men se också fotnoten längst ner)

Under de första månaderna av 1997 började äntligen finansieringen se klar ut, bl.a. skulle ett franskt tevebolag stå bakom. Det började dra ihop sig till mer fokuserat arbete, Sverigeresor inplanerade, intervjuer säkrade, osv. Men Allan var förstas också en av dom människor som inte kan ha mindre än åtta järn i elden på samma gång. Den 17 april flög han till Texas för att göra en kort film om en gammal vän, konstsammlaren och

filantropen Dominique De Menil. I tullen på Houston Airport fick Allan en hjärtattack och dog praktiskt taget omedelbart. Han blev 56 år gammal.

Det var Olle Alsén som ringde och berättade vad som hänt. "Det är ett elände, ett elände, det är ett elände..." var allt Olle fick ur sig. Och mer behövde väl inte sägas, egentligen. Jag fick tag i David Ben-Aryeah uppe i Edinburgh, Allans gode vän och medarbetare från Lockerbiefilmen, duktig journalist, och någon som man med gott samvete kan beskriva som larger-than-life. David B-A hade också just hört, och bad mig rusa upp till Parliament Hill, dit Allan flyttat några månader tidigare, för att se om jag kunde komma in i lägenheten och ta hårddiskar och annat i säkert förvar. Men inte en kåft var hemma i hela huset, och inbrott har jag aldrig varit särskilt bra på. Så jag gick hem igen. Det blev en promenad i blandad vemod och panik. Det var ett elände.

Fanns där några mystiska omständigheter kring Allans död? Jag tror uppriktigt sagt inte det. Den officiella obduktionen fann ingenting. Men enligt David B-A anordnade Allans närmaste en andra obduktion, som - återigen enligt David B-A - ska funnit ett ämne som kan framkalla hjärtattacker. Om det nu stämmer så, ja, jag tror det ändå inte riktigt. Varför? Därför att Allan utan någon som helst tvekan var en heart-attack-waiting-to-happen, som det heter: stressad, överviktig, drack för mycket rödvin, det gamla vanliga receptet. Hur som helst, Allans kropp kremerades och han begravdes, enligt hans önskan, på Isle of Skye i Skottland, en plats han kommit att älska sedan han lärt känna och blivit nära vän med skotten Jim Swire, den brittiske talesmannen för The Lockerbie Families Group.

En tid senare arrangerade David Ben-Aryeah en 'Celebration of the Life of Allan Francovich' på The Red Lion i Holborn, ett gammalt tillhåll för vänsteraktivister som vill hålla möten men samtidigt ha nära till ölet. Det blev en brokig skara som kom: bland andra Allans bror James, Jim Swire, Tam Dalyell, Olle och Inger Alsén, Allans gamla medarbetare John Ashton och kameramannen Jeremy Stavenhagen - och, i egen hög person, Oswald Le Winter... Eller som jag alltid tänkt på honom sedan dess: 'The Man With All The Secrets, And So The Man With None'. Hur som helst, det blev faktiskt en celebration. Allan hade levt ett rätt märkligt liv, och jag fick reda på en hel del som jag inte haft en aning om: hans studier vid Sorbonne, hans kontakter med pionjärerna i nouvelle vague, hans språkkunskaper, och något jag ändå sett en hel del av: hans enorma pålästhets. Jim Swire pratade om deras vänskap och om Lockerbiefilmen. Oswald L W sa något om CIA-filmerna. Jag sa något om Palmeprojektet. Olle satt där och såg, måste jag säga, lätt road ut. Och det med all rätt, egentligen.

Vad som hände med Allans material om Palmeprojektet har jag ingen aning om. Och jag var/är inte särskilt intresserad av det heller. Jag hade rätt snart efter Allans död bärjat tappa lusten för allt som hade med Palmemordet att göra, av flera skäl, inte minst att jag börjat arbeta på Gustaf Ericsson-biografin. Vad jag har kvar är en gammal mapp med några klipp, några brev, några tidningar, några dokumentkopior, och ett pjäsmanus Allan hade skrivit färdigt medan Palmeprojektet rullade igång. Det heter 'The Republic' och handlar om spanska inbördeskriget. På titelbladet står ett citat från Platon: "Human nature was originally one, and we were a whole, and the desire and pursuit of the whole is called love."

Fotnot: En dryg månad efter att Allan dog publicerades plötsligt en stort upplagd artikel om hans Palmeprojekt i den franska veckotidningen L'Evenement du Jeudi (No 655, 22-28 maj 1997). Den var skriven av en viss Maurice Najman, som ingen av oss hade hört talas om förut, och lade fram en förvånansvärt detaljerad redogörelse för hur långt Allan hade kommit i sina efterforskningar, inkluderat flera dokument i faksimil. Det är en artikel som mer eller mindre motsvarar vad jag själv visste vid tiden för Allans död. Men det var ett mysterium: varifrån kom plötsligt allt detta? Ingen av oss kunde luska ut vem Najman var, men några spekulerade att han varit inblandad i förhandlingarna om finansieringen med det franska tevebolaget och att Allan helt enkelt visat honom vad han visat oss andra, dvs. en hel del, men långt ifrån allt. Huruvida någon annan kommit till klarhet om saken sedan dess, det vet jag inte.

(12 oktober 2005)